

Roll No. ....

141/B

Total No. of Questions : 20]

[Total No. of Printed Pages : 7

SS
2037ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
BUSINESS STUDIES-II

(Commerce Group)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 65

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 141/B ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ (ਭਾਗ-ੳ, ਭਾਗ-ਅ, ਭਾਗ-ੲ, ਅਤੇ ਭਾਗ-ਸ) ।
- (v) ਭਾਗ-ੳ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਾਲੇ 5 ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦਾ ਉੱਤਰ 1-15 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (vi) ਭਾਗ-ਅ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 2 ਤੋਂ 8 ਹਰੇਕ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 5-10 ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (vii) ਭਾਗ-ੲ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 ਤੋਂ 17 ਹਰੇਕ ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 15-20 ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
- (viii) ਭਾਗ-ਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 18 ਤੋਂ 20 ਅੰਦਰੂਨੀ ਛੋਟ ਵਾਲੇ 6 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 3-5 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਗ-ੳ

1. (a) ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ :

ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ..... ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

1

141/B-SS

[Turn over

(2)

- (b) ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਲਿਖੋ :
ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਨੇਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । 1
- (c) ਸਹਿਯੋਗ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1
- (d) ਦਲਾਲ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? 1
- (e) ਉੱਦਮੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?
- (ੳ) ਸੰਭਾਵਿਤ ਉੱਦਮੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ
- (ਅ) ਉੱਦਮ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ
- (ੲ) ਨਿਯੰਤਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ
- (ਸ) ਇਹ ਸਾਰੇ । 1

ਭਾਗ-ਅ

2. ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ । ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 2
3. ਆਰਥਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕੀ ਹੈ ? 2
4. ਤਨਾਉ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 2
5. ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ । 2
6. "ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ।" ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 2
7. ਮੁਦਰਾ ਬਜ਼ਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2
8. ਕਾਊਂਟਰ ਡਿਸਪਲੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2

ਭਾਗ-ੲ

9. ਸਮਾਂ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਗਤੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ । 4
10. ਨਿਯੋਜਨ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
11. ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਾਰ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ । 4
12. ਲਿਖਤ ਸੰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਲਾਭ ਲਿਖੋ । 4
13. ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਿਖੋ । 4
14. ਸਥਿਰ ਪੂੰਜੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ । 4
15. "ਬਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਸਿਰਜਨਾ ਅਤੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਪਧਰ ਦਾ ਵਿਤਰਣ ਹੈ ।" ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
16. ਵੰਡ ਦੇ ਚੈਨਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਘਟਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

141/B-SS

17. ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਅਧਿਕਾਰ ਲਿਖੋ । 4

ਭਾਗ-ਸ

18. ਹੈਨਰੀ ਫੇਜ਼ੋਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀਪਾਦਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 6

ਜਾਂ

ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀਆਂ ਲਿਖੋ । 6

19. ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ? 6

ਜਾਂ

“ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਯੋਜਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਯੰਤਰਣ ਬੇਕਾਰ ਹੈ ।” ਕਥਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 6

20. NSEI ਦੇ ਲਾਭ ਲਿਖੋ । 6

ਜਾਂ

ਉਪਭੋਗਤਾ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਅਪਣਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 6

(Hindi Version)

ਨੋਟ : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड **141/B** अवश्य लिखें।

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 30 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गये पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।

(iv) प्रश्न पत्र के चार भाग होंगे (भाग-क, भाग-ख, भाग-ग, और भाग-घ)।

(v) भाग-क प्रश्न सं. 1 में प्रत्येक 1 अंक वाले 5 उप भाग हैं। प्रत्येक भाग का उत्तर 1-15 शब्दों में दिया जाना चाहिए।

(vi) भाग-ख प्रश्न सं. 2 से 8 प्रत्येक के 2 अंक होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 5-10 लाइनों में दिया जाना चाहिए।

(vii) भाग-ग 9 प्रश्नों में से कोई 7 प्रश्न कीजिए। प्रश्न सं. 9-17 प्रत्येक के 4 अंक होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 15-20 लाइनों में दिया जाना चाहिए।

(viii) भाग-घ प्रश्न सं. 18 से 20 प्रत्येक आन्तरिक छूट वाले 6 अंकों के होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 3-5 पृष्ठों में दिया जाना चाहिए।

भाग-क

1. (a) रिक्त स्थान भरो :
विश्व स्तरीय प्रबन्धक को अपने कार्यों को ..... के अनुसार ढालना पड़ता है। 1
- (b) ठीक अथवा गलत लिखें :
एक औपचारिक लीडर आमतौर पर समूह के सदस्यों द्वारा चुना जाता है। 1
- (c) सहयोग क्या है ? 1
- (d) दलाल कौन होते हैं ? 1
- (e) उद्यमी विकास का प्रथम कदम कौन-सा है ?
(क) संभावित उद्यमियों का चुनाव
(ख) उद्यम की पहचान
(ग) नियन्त्रण तथा विकास
(घ) ये सभी 1

भाग-ख

2. "प्रबन्धन एक सामाजिक प्रक्रिया है।" कथन की व्याख्या कीजिए। 2
3. आर्थिक वातावरण क्या है ? 2
4. तनाव साक्षात्कार की व्याख्या कीजिए। 2
5. नेतृत्व की परिभाषा लिखें। 2
6. "नियन्त्रण को किसी प्रक्रिया की जरूरत नहीं।" व्याख्या कीजिए। 2
7. मुद्रा बाजार क्या होता है ? 2
8. काउंटर प्रदर्शन क्या होता है ? 2

भाग-ग

9. समय अध्ययन और गति अध्ययन में अन्तर लिखें। 4
10. नियोजन की कोई चार विशेषताओं की व्याख्या कीजिए। 4

(5)

11. केन्द्रीकरण तथा विकेन्द्रीकरण में कोई चार अन्तर लिखें। 4
12. लिखित संचार के कोई चार लाभ लिखें। 4
13. समन्वय के कोई चार उद्देश्य लिखें। 4
14. स्थायी पूंजी की कोई चार विशेषताएं लिखें। 4
15. "मार्केटिंग निर्माण तथा जीविका का मानक वितरण है।" व्याख्या कीजिए। 4
16. वितरण के प्रवाह को प्रभावित करने वाले वातावरण सम्बन्धी तत्वों की व्याख्या करो। 4
17. उपभोक्ता के कोई चार अधिकार लिखें। 4

भाग-घ

18. हेनरी फेयोल द्वारा प्रतिपादित प्रबन्ध के सिद्धान्तों की विवेचना कीजिए। 6

अथवा

उदारीकरण के लाभ और हानियां लिखें। 6

19. संगठन की महत्ता क्या है ? 6

अथवा

"नियन्त्रण के बिना नियोजन व्यर्थ है और नियोजन के बिना नियन्त्रण बेकार है।" कथन की व्याख्या कीजिए। 6

20. NSEI के लाभ लिखें। 6

अथवा

मतभेदों के समाधान के लिए प्रक्रिया बतायें। उपभोक्ता झगड़ों के निपटारे के लिए अपनाई जाने वाली प्रक्रिया का वर्णन कीजिए। 6

(English Version)

Note : (i) You must write the subject-code/paper-code **141/B** in the box provided on the title page of your answer-book.

(ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialized as soon as you receive it.

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) The question paper will have 4 Parts i.e. A, B, C and D.

(v) **Part-A** Question No. 1 consists of 5 sub parts carrying 1 mark each. Answer of each Part should be given in 1-15 words.

141/B-SS

[Turn over

(6)

- (vi) **Part-B** Question No. 2 to 8 will carry 2 marks each. Answer of each question should be given in 5-10 lines.
- (vii) **Part-C** Do any 7 question out of 9 questions. Question No. 9 to 17 will carry 4 marks each. Answer of each question should be given in 15-20 lines.
- (viii) **Part-D** Question No. 18 to 20 will carry 6 marks each with internal choice. Answer of each question should be given in 3-5 pages.

Part-A

1. (a) Fill in the blanks :
The Global level manager has to adjust his functions according to the 1
- (b) Write true or false :
A formal leader is usually chosen by the group members. 1
- (c) What is co-operation ? 1
- (d) Who are Brokers ? 1
- (e) The first step for entrepreneurial development is :
(a) Selection of potential entrepreneur
(b) Identification of enterprise
(c) Control and development
(d) All of these 1

Part-B

2. "Management is a Social Process." Explain the statement. 2
3. What is Economic Environment ? 2
4. Explain the Stress Interview. 2
5. Define Leadership. 2
6. "Control does not require any process." Explain. 2
7. What is Money Market ? 2
8. What is Counter Display ? 2

141/B-SS

Part-C

9. Write difference between Time study and Motion study. 4
10. Explain any four features of planning. 4
11. Write any four difference between Centralisation and Decentralisation. 4
12. Write any four advantages of Written Communication. 4
13. Write any four objectives of Co-ordination. 4
14. Write any four features of Fixed Capital. 4
15. "Marketing is the creation and delivery of a standard of living." Comment. 4
16. Explain the environmental factors for distribution channels. 4
17. Write any four rights of consumer. 4

Part-D

18. Discuss the principles propounded by Henry Fayol. 6

or

Write advantages and disadvantages of Liberalisation. 6

19. What is the Importance of Organisation ? 6

or

"Planning without control is meaningless and control without planning is a waste." Explain the statement. 6

20. Write advantages of NSEI. 6

or

Describe the procedure adopted for redressal of Consumers Disputes. 6